

ОСЯГНЕННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНОГО ВІДНОШЕННЯ СВІТ-ЛЮДИНА

Данное исследование посвящено глубинному пониманию и постижению фундаментального отношения мир – человек. Сделана попытка нового переосмысления проблемы мировоззрения человека. Показана важность понимания человеком себя и своего предназначения в мире. В обосновании понимания отношения мир – человек используется идея троичности. Рассматривается сущность человека как целостное триединство: дух, душа, тело.

Ключевые слова: мировоззрение, мир, человек, отношение, целостное триединство, дух, душа, тело.

Пропоноване дослідження присвячене глибинному розумінню й осягненню фундаментального відношення світ – людина. Зроблено спробу нового переосмислення проблеми світогляду людини. Показано важливість розуміння людиною себе й свого призначення у світі. В обґрунтуванні розуміння відношення світ – людина використано ідею потрійності. Розглянуто сутність людини як цілісної триєдності: дух, душа, тіло.

Ключові слова: світогляд, світ, людина, відношення, цілісна триєдність, дух, душа, тіло.

The research is devoted to better understanding and comprehension of the fundamental relation: world-person. The paper presents an attempt of a new reinterpretation of person's world outlook problem; an effort to show the importance of person's understanding of one's inner self and one's mission in the world. While giving proofs of understanding world-person relations, the idea of triplicity is used. Person's essence is viewed as an integral trinity: spirit, soul, body.

Keywords: world outlook, world, person, relations, integral trinity, spirit, soul, body.

Кожній людині знайоме відчуття важкості досягнення своєї мети, труднощів на цьому шляху. Людина проходить увесь шлях у досягненні своєї мети й, дивуючись, усвідомлює, що все набагато простіше. Однак розуміє вона це, лише пройшовши весь шлях труднощів і напруги. Так ми набуваємо власний досвід, який надає нам підґрунтя власної мудрості. Тому сьогодні є **актуальним** глибинне розуміння й осягнення фундаментального відношення світ – людина. Потреба осмислювати своє індивідуальне життя, світ, що оточує нас, і своє місце у світі глибоко пронизує ество людини, і деякі з нас приходять до цього, що й може свідчити про початок філософствування. Тому вкрай важливим є розуміння себе й свого призначення, своєї реальності. Шукання знання важливе тим, що воно піднімає людину над буденністю, даючи їй визначальні важелі впливу на супутні її життю події. Ще важливішим є розуміння сутності того, що відбувається навколо нас. Але істинно мудрим людину робить уміння втілити належне знання у своє буття, зробити його атрибутом своєї життєдіяльності. Звідси випливає уявлення про закономірність людського знання-буття, про потрійний характер цього процесу: розуміння, знання, буття.

Мета статті: глибше усвідомити фундаментальне відношення людина – світ,

розглянути сутність людини як цілісну триєдність: дух, душа, тіло.

Викладення основного матеріалу. Однією з дисциплін, здатною прийняти в себе всі думки, є філософія. Філософія буквально означає «любов до мудрості й ерудиції». Філософія покликана шукати істину, від неї очікують плодів мудрості. Важко побачити істину: єдину, вічну, непорушну. Також доцільно припустити, що у філософії, через її особливу привабливість, є й особливий предмет дослідження – трепетна й невловима душа.

Процес пізнання можна розглядати по-різному. В одному випадку – рухатися від знання до розуміння й від нього до нового, уже усвідомленого як необхідне буття. В іншому випадку рух може мати причиною незадоволення своїм життям, жадобу пошуків такого знання, яке здатне пояснити це, знаходження шляху, що приносить утихомирення й спокій. Якщо запитати людей: «Чи задоволені ви своїм буттям?», – то можемо здогадатися, які відповіді почуємо. Але ж ми самі формуємо своє буття, ми самі обираємо свій шлях, тому настільки важливо осмислювати своє індивідуальне буття, відповідати за нього.

Людське життя різноманітне, неповторне, а тому має певну мету. Усі ми кинуті в життя в конкретний час і конкретному місці, безсумнівно, щоб виконати своє призначення. Звідси й виток численних уявлень про доцільність життя, про його сенс і цінність. Багато в людських долях повторюваного й одноманітного. Життя одних людей зводиться до турбот про підтримання свого індивідуального буття, облаштування свого будинку, успішну кар'єру, збереження іміджу добродійної й порядної людини й т. ін. У другій групі людей зовсім інша мета й інші засоби її досягнення: прагнення до грошей, безтурботних друзів, тілесних задовольень, багатого партнера. Ще для когось важливий сам процес надбання грошей, спекуляції, азарт, авантюризм. Хтось кинутий життям у злочинний вир насильства, зловмисності, що закономірно приводить його в «казенний будинок» [3, с. 20]. Сьогодні можна зустріти багатьох людей, які вихваляються тим, як вони можуть вдало маніпулювати людьми, обкрадати їх; ще й радіють таким своїм псевдоздібностям. Хіба це не спонукає до глибинного переосмислення наших ідеалів, прагнень, цінностей та ін.? Деякі люди обирають шлях служіння Істині, допомагають іншим, утверджують віру й любов до вищих духовних цінностей, стають учителями людства.

Філософи, спостерігаючи за життям, звичайно, по-різному оцінюють його. Ніщо не повинно відлякувати від потреби розмірковувати й робити власний вибір. Необхідно пам'ятати, що **призначення філософії – робити людину вільною.**

Буття світогляду неможливе поза людиною. Звідси й інтерес до пізнання природи й сутності людини, що є предметом багатьох наук. Світогляд звичайно розуміють як систему поглядів на об'єктивний світ і місце людини в ньому, на ставлення людини до довколишньої дійсності та до самої себе. Світогляд людини переважно орієнтований на вирішення фундаментального відношення **світ – людина**. Саме в античній філософії поняття «макрокосм» і «мікрокосм» конкретизували це відношення, надаючи йому характеру ніби сприйманого почуттями.

Звичайно, світогляд соціально зумовлений, оскільки людина, що мислить, занурена всіма своїми помислами, почуттями й усім своїм способом життя в конкретне суспільне середовище. Тому людина й не може до навколишньої щодо неї

дійсності ставитися неупереджено й байдуже, як сторонній спостерігач. Світогляд також орієнтований на пізнавання відношення духу й матерії, природи й суспільства, природи й сутності людської свідомості, пізнаваності світу, сенсу життя, Абсолюту, вічності і смерті й нескінченності безсмертя, можливого й випадкового та багато чого іншого, без чого не можливе повноцінне людське шукання істини.

Центральним у природі світогляду є поняття буття-світ, сприймане людьми, як правило, різним чином, тому що вони рідко звертають увагу на необхідність відповідально, чітко й недвозначно вживати у своїй мові ті чи інші поняття. Можна без перебільшення сказати, що який світ людини, такий і її світогляд. Світ людини визначається всім способом і стилем її життєдіяльності, рівнем ерудованості, її походженням і соціально-культурним оточенням. Світи академіка й слюсаря-складальника, банкіра й географа, фермера й астронома, філософа й домогосподарки істотно відрізняються. Учений, що мислить матеріалістично, скаже, що світ – це Мною Інтерпретована Реальність, а для прихильників філософії санкг'я – це Маса Ілюзорних Рефлексій. Фізик-теоретик скаже: «Світ – це для Мене Існуючий Результат зі спостережень і теоретичних розрахунків» [3, с. 22]. Хтось висловиться так, що світ – це для «Мене Існуючий Район» проживання, а вірянин буде стверджувати, що світ – це «Моя Істинна Релігія». Ботанік може заявити, що світ – це «Мною Ієрархізована Існуюча», чи Інтуїтивно Сприймана, а може, і Спотворено Сприйнята. Реальність скульптора – Виліплена, Висічена [3, с. 22]. Реальність музиканта – Світ Звуків. І це лише мала частина того, яким чином світ уявляється людям, по-різному професійно зорієнтованим.

Отже, виявляється, що в короткому слові «світ» закладено великий зміст, тому що, намагаючись осягнути світ, ми побачимо, що світ – це:

Моя, або Мною Інтегрована Реальність
Інтерпретована Репрезентативність
Ідеалізована Батьківщина
Ієрархізована Район
Ідентифікована Релігія
Ігнорована Результат
Ідеологізована Рішення
Видобута Рефлексія
Викладена
Вигадана
Винищена
Уникувана
Зображена
Змінена [3, с. 22].

Очевидно, зростала диференціація наукового знання, підсилювана відокремленістю різних груп учених і формуванням специфічних наукових мов, ускладнює взаємопорозуміння в науці, тому надзвичайно важливо чітко вживати поняття гранично узагальнені, у ряді яких виявляється й поняття мир-світ [3, с. 22].

Світобудова усвідомлювана людьми подвійно. В одному випадку ми схильні переносити на світ якості та форми людини й людського суспільства. Це –

антропоморфізм. Антропоморфізм багатоликий, але найважливіші якості людини – активність, цілеспрямованість, свідомість – у ньому присутні неодмінно. У другому випадку ми усвідомлюємо себе й суспільство, переносячи на нас властивості й закони природи як такої. Це соціоморфізм, уподібнення стосунків між людьми в людському суспільстві. Проблема, однак, у тім, що природа не антропоморфна й не соціоморфна, а людина й суспільство – це вже не цілком природа [3, с. 23].

Спроба перенести закони природи в тканину індивідуального чи громадського життя малопродуктивні. Хоча людина є істотою тілесною й природною, проте буття в суспільстві накладає на кожного з нас істотні відмінності. Утім, осягаючи й усвідомлюючи закони природи, люди могли б більш доцільно організувати своє життя. Непорозуміння людства в тому, що, усе більше інтексифікуючи технічний бік свого буття, воно все далі відходить від основних принципів, що регулюють стосунки між людьми в суспільстві. Звідси й нова мораль, і нові життєві цінності, і нові труднощі в організації життя суспільства.

Світогляд містить у собі й таку якість, як здатність аналізувати, систематизувати й узагальнювати наявні в нашому розпорядженні факти. Адже сприйняття дійсності спирається на бачення світу скрізь призму не тільки індивідуальних переваг, але й панівних у суспільстві теорій, концепцій, стереотипів. Важливо вміти відокремлювати істотне від плінного, закономірне від випадкового. Розуміння й воля та готовність діяти нерозривно пов'язані з переконанням, які є в кожній людині, і спираються вони або на віру, або на ідеали й моральні норми. Але справа в тому, що сьогодні нівельовані ідеали, власні переконання, цінності; сьогодні мислення людини заповнене googl – інформацією. Людина перестає думати й генерувати власні ідеї та втілювати їх у реальному бутті. «Суспільство споживання» (Ж. Бодрійяр) необхідно перевести в «суспільство творення».

Світогляд – суто індивідуальне явище, а тому воно може містити в собі все, що було перераховано вище, а може залучати тільки його частину, й то незначну. Тому воно може бути безпристрасним і зарозумілим, безладним і позбавленим здатності до розуміння. Досить часто, на жаль, у ньому можуть бути відсутніми ідеали й вищі духовні цінності.

Науки керуються бажанням відповісти на такі важливі питання: «Що таке людина?»; «Які її сутність і призначення в світі?»; «У чому сенс індивідуального людського життя?»; «У яких стосунках перебувають Бог і людина?» тощо.

Ідея потрійності всього суцього глибоко пронизує людські уявлення про світ. Сила активна (позитивна) й сила пасивна (негативна) необхідно доповнюються третьою силою – нейтралізуювальною. Філософська антропологія, як один із важливих розділів філософії, спеціально досліджує сутність людини, розглядаючи людину як цілісну триєдність: *дух, душа, тіло*. Навіть у повсякденні це широко вживані поняття, які, на жаль, не так просто визначити. Саме тому з фундаментального положення про триєдність можливо дійти різних висновків. Так, гностик Валентин поділяв рід людський на людей плотських, душевних і духовних (пневматиків) [5].

Пізнання людини має одну важливу детермінацію. «Пізнай самого себе, і ти пізнаєш світи й богів», – було написано на фронтоні храму Аполлона в Дельфах, відзначаючи глибоку тотожність світу горішнього, небесного, і світу земного,

людського. Тому й сказано: «Що вгорі, те і внизу».

Люди, що розмірковують над фундаментальними поняттями духу й душі, свідомо чи інтуїтивно часто вживають відому низку понять: «сила духу», «зміцнення духу», «душевна рівновага», «душевний спокій», «загубити душу» і под. [3, с. 24]. Знову ж таки поняття «дух» і «душа» розглядаються, як правило, у контексті уявлень про вічність, нескінченність, смерть і безсмертя.

Душа людини – це ніби її справжнє **Я**, тобто те начало людської індивідуальності, поза яким немислима будь-яка діяльність. Так, діяльність душі починається тоді, коли людина, прямуючи шляхом істинного пізнання, усвідомлює **свою** сутність, тобто осягає, що в ній є щось, що робить її такою, якою вона є насправді. Істинно діяльність душі починається тоді, коли усвідомлено факт її існування як начала, причетного до вічності, сповненого знання й блаженства. Неістинна діяльність душі найчастіше виявляється в почутті панічного страху, у всепоглинальному відчутті остраху втратити щось надзвичайно важливе. Це навіть не страх смерті, тому що факт смертності тіла визнають усі, – це саме страх згубити свою душу. Страх цей пов'язаний із нерозумінням, що душу втратити не можна, якщо є непохитна воля до справжніх цінностей. Але слабка людина, прив'язана до світу змінного, до світу швидкоплинних матеріальних речей, жадою володіння якими в неї переважає, саме у втраті речей убачає свою загибель. Життю, сповненому матеріальних речей, вона надає занадто великого значення, сприймає його занадто серйозно. Єдиним засобом від таких страхів є розуміння не-важливості всіх речей і явищ матеріального світу. Саме не-важливість робить усі речі по суті однаковими, рівними одна одній [3, с. 24].

Проявом душі є свідомість. Сила душі в її здатності вибирати, тому душа сама відповідальна за своє звільнення або свій полон, хоча самотужки вона не може ні звільнитися від матеріального світу, ні цілком насолоджуватися ним. Душа завжди відмінна від матеріальних цілей, до яких вона прагне під впливом обставин матеріальної природи. З погляду ведичної філософії, душа – це вічне індивідуальне Я, дрібна частка духовної потенції Бога, що перебуває в серці матеріального тіла. Індивідуальну душу пізнають у трьох її аспектах: по-перше, як свідомість, що пронизує все тіло; по-друге, як вічну душу, що перебуває в серці; по-третє, як особистість.

«Форма, або душа, – відзначав Г.В. Лейбніц, – володіє тією перевагою перед матерією, що є джерелом дій, тому що вона містить у собі початок руху, або зміни» [6]. Душа активна само по собі, і це важливо, тому що душа не байдужа до дії, подібно матерії, і в самій собі знаходить те, що її визначає, надає порядок усьому, що тільки буде її оточувати. Більш конкретні уявлення про душу пов'язані з розумінням її як істотної форми тіла. Авіценна відстоював таке розуміння душі поряд з поняттям про її безсмертя й нематеріальність. На такі уявлення спиралися певні космоцентричні системи знання.

Дух – категорія ще більш складна й важка для збагнення та тлумачення, особливо в системах матеріалістичного світорозуміння. Навпаки, з погляду тієї науки, що вважає себе причетною до пізнання духу, дух – це єдина реальність, начало єдине й безумовне. І тоді Дух – Єдиний, Суцільний, Нестворений, Вічний. «Бог є дух», – сказано

в Євангелії від Іоанна [2]. Визнання цього положення в релігійно-філософських системах необхідно просуває твердження, що дух пронизує все суще, присутній повсюди й споконвічно у всесвіті, будучи творцем усього видимого світу. Тоді можна говорити й про зміцнення духу, але лише в тому разі, коли йдеться про зміцнення *свідомості причетності до духу* як до вищого начала [3, с. 25].

Тіло – сучасна наука має досить глибокі знання про його природу й будову. Цьому сприяють дані природничих (медицини, біології, хімії, археології й ін.), а також соціально-гуманітарних наук (психології, антропології, соціології тощо) [3, с. 25]. Тіло людини за допомогою мозку й нервової системи, навчають нас, тісно пов'язане з усією системою людських органів і перебуває в різноманітних стосунках зі світом зовнішнім. Наші органи почуттів складають єдине джерело знання про світ, і на підставі їхньої діяльності виникають наші думки, ідеї, ідеали, що, будучи узагальненими й систематизованими, набувають статусу науки.

Висновки. Таким чином, людська сутність триєдина. Дух – начало безсмертне й неподільне. Тіло складається з плинного й подільного. Душа пов'язує ці начала, розділяючи природу обох: вона втілена в ефірне тіло, подібне до фізичного тіла, яке без свого невидимого двійника не мало б жити. Відповідно, до чого схиляється більше душа, те й формує ефірне, астральне тіло. Духовні якості зміцнюють тіло душі. Прив'язаність до тілесного, прямування за голосом тіла, робить душу грубою й обмежує можливість реалізації нею свого призначення.

Утім, проблеми духу, душі й тіла можна розглядати в контексті матеріального начала. Тоді дух можна ідентифікувати з усією сукупністю думок, ідей, проектів, у тому числі і втілених машин, технічних пристроїв, інформаційних технологій, будинків, скульптур, картин, музики, книг, опер і т. ін. Звідси зрозуміло, що міра духовності індивіда може визначитися тим, наскільки він опанував усім духовним досвідом людства. Душу можна розглядати як сферу почуттєвого, емоційного буття людини. Душа людини буде вбачатися тим досконалішою, чим більше в ній любові, співчуття, милосердя, бажання добра ближньому.

Отже, осмислюючи фундаментальне відношення світогляду, треба зважити, що міркування про сутність і буття людини нерозривно пов'язані з проблемою життя, смерті й безсмертя. Людина відповідальна за свій вибір у цьому світі. У цілісному підході до цієї проблеми важливо розглядати сутність світогляду, охоплюючи саме такі структурні елементи: онтологію, гносеологію, методологію, етику, проблему буття людини у світі.

Література:

1. Бердяев Н. А. Философия свободы. Смысл творчества / Н. А. Бердяев. – М. : Правда, 1989. – 608 с.
2. Библия, или Книги Священного Писания Ветхаго и Новаго Завета. В русском переводе с параллельными местами. – Издание второе, вновь просмотренное. – Санкт-Петербург : Синодальная типография, 1892. – 1548 с.
3. Вандишев В. М. Екскурс в історію вчень і понять : навч. посіб. / В. М. Вандишев. – Київ : Кондор, 2006. – 474 с.
4. Вандышев В. Н. Философия: Антропология. Гносеология. Социология / В. Н. Вандышев. – Ч.2. – Сумы, 2000. – 200 с.
5. История философии / под ред. Г. Ф. Александрова, Б. Э. Быховского и др. – Т.1. – М.: Политиздат, 1940. – 492 с.

6. *Лейбниц Г. В.* Монадология / Г. В. Лейбниц. // Лейбниц Г. В. Сочинения : в 4 т. – Т.1. – М. : Мысль, 1982. – 636 с.
7. *Спиркин А. Г.* Философия / А. Г. Спиркин. – М. : Гардарики, 1999. – 511 с.
8. *Фейербах Л.* История философии / Л. Фейербах. // Фейербах Л. Собрание произведений : в 3 т. – М., 1974.
9. Философский энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.
10. *Ясперс К.* Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – М. : Политиздат, 1991.

Надійшла до редакції 11.01.2017. Розглянута на редколегії 20.03.2017.

Рецензенти:

Доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Харківського національного університету будівництва та архітектури Проценко О.П.

Кандидат філософських наук, доцент, виконуючий обов'язки завідувача кафедри політології та історії Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ» Селевко В.Б.